

klejojo po truputi. Užmigo amžinu miegu ramiai, be agonijos. Visa laika buvome prie jos. Liginimas ir laidotuvės buvo aprupinti su visa mūsų atida.— Gydė visi Mariamp. daktarai, buvo ir Grinius⁴. Kasdien buvo konsultacijos 5 daktarų. Dežuravo geriausios seseris mi[e]laširdysties, dabojome širdį ir kiekviena kvepavimą.

Apie laidotuves praneš Jums Jusų delegatai⁵.

Gulėjo lavonas pas Andrių kabinete ir jaunimas ejo ir ejo per visas tris dienas. Vaikai dideli ir maži, stebėtinai rimtai ir graudingai atsisveikino su Ja. Daugybe vainikų ir dar daugiau širdingų švarių ašarų. . .

Aš negaliu keltis ir tik savo dvasia buvau prie grabo, už tai iki mirties sėdėjau su ja, prie jos lovos.

Andriaus nusiminimas baisus. Jo sunkus verksmas drasko man širdį ir nuraminti jo nepajėgiu.

Norejau Jums parašyti, nes Tamsta vienintelis jai dar artimas žmogus, o per ją ir mums. Svajojome su ja kad atvažiuosite pas mus pagyventi, dabar atvažiuokite kaip galesite, nors ant jo[s] kapo su mumi pabuti. . .

Širdingai linkiu Jums sveikatos ir ramybės.

Jusų Al. Bulotienė.

Vilniaus Valstybinio universiteto Mokslinės bibliotekos rankraščių skyrius, sign. D 458, l. 8—9.

Laiškas rašytas 1921 m. gruodžio mėn. (10 d.?) į Panevėžį, kur tuo metu gyveno ir dirbo G. Petkevičaitė-Bitė.

Prie Žemaitės raštų leidimo istorijos

Pirmą kartą žinios apie Žemaitės raštų pilno rinkinio išleidimą pasirodė dar 1900 m. Klerikalinis žurnalas „Tėvynės sargas“ „Atsakyme“ Žemaitėi rašė, kad Susivienijimas lietuvių Amerikoje „žadąs išduoti pilną surinkimą Tamstos rasztų“¹.

1907 ar 1908 m., baigiant išparduoti Žemaitės kūrinių knygutes, išleistas daugiausia Rytų Prūsijoje, buvo susirūpinta nauju jos raštų leidimu. Tuo reikalu, J. Slapelio ir kitų raginama, pradėjo rūpintis pati rašytoja. Buvo numatyta išleisti autorės pataisytą raštų leidimą. Žemaitės raštus redaguoti buvo pavesta J. Jablonskiui (žr. toliau pateikiamą rašytojos įgaliojimą J. Jablonskiui). Pradžioje Žemaitės raštus išleisti buvo pasiūlyta Lietuviių mokslo draugijai. Šiai nesutikus, buvo ieškoma kito leidėjo. Nesuradus leidėjo Lietuvoje, rašytoja kreipėsi į JAV gyvenantį savo sūnų Antaną Zymantą ir pavedė jam rūpintis antrojo raštų leidimo išspausdinimu. Laiške sūnui rašytoja išdėstė naujo raštų leidimo motyvus ir sunkumus. Ji rašė:

„Rašau prie Tavęs su reikalu; dalykas tame: baigiasi pardavinėti mano spausdintieji raštai. Knygininkai p. Slapelis ir kiti pradėjo mane bauginti, jei aš nepasirūpinsiu išleisti antrą laidą savo raštų, tai Prūsiose atspaus vėl mano veikalus ir vėl pardavinės, man nei grašio, nei gero žodžio nesakę, kaip ir iki šiol. Taigi pradėjome tartis dėl išleidimo. Bet. . . žinoma, nėra pinigų atspaudimui. Galvojome ir šiaip, ir taip, bet nieko neišgalvojome.

⁴ K. Grinius (1866—1950)—gydytojas, buržuazinis politinis ir visuomenės veikėjas.

⁵ Iš Panevėžio į Žemaitės laidotuves buvo atvykusi dvejų asmenų moksleivių delegacija.

¹ „Tėvynės sargas“, 1900, Nr. 10—11, p. 88.

Dabar aš tą dalyką pavedu Tau todėl, kad nepalikty svetimose rankose. Jei man ir nieko dabar netektų, bent būsiu rami, kad Tavo rankose paliks. Rūpinkis mano veikalais, gal kaip nors išleisi“².

Praėjus porai metų, Žemaitė nusiuntė A. Zymantui dalį pataisyty ir galutinai spaudai paruoštų rankraščių ir visų spaudai ruošiamų kūrinių sąrašą. Rašytoja pažymėjo, kad kūriniai buvo taisomi kartu su J. Jablonskiu³. Be to, kartu ji nusiuntė A. Zymantui ir J. Jablonskio laišką, kuris leidėjui davė kai kurių nurodymų dėl raštų spausdinimo.

A. Zymantas „Vienybėje lietuvininkų“ išspausdino kreipimąsi į Amerikos lietuvius⁴, kuriame pranešė apie ruošiamą leidinį ir paskelbė jo prenumeratą. A. Zymantas rašė, kad būsiai išleisti du tomai, prenumeratos kaina — vienas doleris. Jis tikėjosi Žemaitės raštus išleisti greitai ir ragino nedelsiant siųsti prenumeratos pinigų.

Pasirodė, kad išleisti Žemaitės raštus ir Amerikoje nebuvo lengva — prenumeratorių atsirado nedaug. Cia, matyt, suvaidino vaidmenį ir kai kurių periodinių leidinių pareikšta neigiama nuomonė apie Žemaitės raštų leidimą. Amerikoje leidžiamas klerikalų laikraštis „Draugas“ 1910 m. Nr. 33 rašė, kad esą svarbesnių ir naudingesnių reikalų „nekaip išleidimas p. Žemaitės raštų, kurių ne vienas atsižymi vienašališkumu ir tendentiškumu“⁵. Raštų išleidimas užsitęsė, tačiau sumanymo dar kurį laiką nebuvo atsisakyta, ir spaudoje randame informacijų apie ruošiamą Žemaitės raštų leidimą⁶. Numatytas tuo laiku Žemaitės raštų dvitomis Amerikoje nepasirodė, ir leidėjo vėl pradėta ieškoti Lietuvoje.

J. Jablonskis Žemaitės raštus išleisti pasiūlė adv. Petruui Leonui⁷. Jis kartu su broliu Jonu Leonu sutiko išleisti Žemaitės raštus. Buvo nutarta raštus pradžioje spausdinti nedidelėmis knygutėmis 4000—5000 egzempliorių tiražu ir kartu išleisti du stambius rinkinius 1200—1500 egzempliorių tiražu. Dalį išspausdintų knygų (400 knygų) buvo numatyta išsiųsti A. Zymantui į Ameriką.

Pradėtus spausdinti Žemaitės raštus J. Jablonskis toliau redagavo. Raštų redagavimo reikalais rašytoja važinėdavo pas J. Jablonskį į Gardiną. Viename laiške ji rašė buvusi pas J. Jablonskį, kuris peržiūrėjęs rankraščius sekančiom dviem knygutėm. „Kaip tuos rankraščius parvežtus atspausdins,— rašė Žemaitė,— baigiant vėl reikės važiuoti, vėl sėdėti ant sprando, kol toliau ištaisys“⁸.

Žemaitės raštus spausdinti buvo pavesta Vilniaus spaustuvininkui M. Kuktaui. Raštų spausdinimas užsitęsė, tačiau jau 1913 m. pasirodė keletas Žemaitės raštų knygučių, pvz., pirmoji — „Rudens vakaras. Atžala. Motyna. Studentas“. Pirmojoje ir kitose knygutėse buvo pažymėta, kad „raštai (Žemaitės beletristikos darbai) eina dabar pirmą kartą per pačios autorės ir J. Jablonskio redakciją“. M. Kukta 1913—1914 m. išspausdino aštuonias Žemaitės kūrinių knygutes, kurios, sujungtos į vieną leidinį, sudarė pirmąjį jos raštų tomą⁹. Visas tiražas buvo sukrautas

² Šią Žemaitės laiško ištrauką A. Zymantas išspausdino „Vienybėje lietuvininkų“ (1910, liepos 13, Nr. 28), be to, ji išspausdinta Žemaitės Raštų VI tome (1957, p. 165.).

³ Zr. „Vienybė lietuvininkų“, 1910, liepos 13, Nr. 28. Taip pat kn.: Žemaitė. Raštai. 6-se t. T. 6, V., 1957, p. 198.

⁴ Zymantas A. Žemaitės raštai. Antra pataisyta laida.— „Vienybė lietuvininkų“, 1910, liepos 13, Nr. 28.

⁵ „Lietuvos žinios“, 1910, rugsėjo 4(17), Nr. 70.

⁶ „Vienybė lietuvininkų“, 1911, vasario 5, Nr. 11. Taip pat kn.: „Vienybės lietuvininkų“ 25 metų sukaktuvių jubilėjus (1886—1911). Brooklyn, N. Y., 1911, p. 101.

⁷ Zr. J. Jablonskio 1912 m. pabaigoje rašytus laiškus P. Leonui („Kalbotyra“, t. 5, 1962, p. 108—111).

⁸ Žemaitė. Raštai. 6-se t. T. 6, p. 294.

⁹ Žemaitė. Raštai. T. I. Apsakymėliai. J. ir P. Leonų leid. V., M. Kuktos sp., 1914. VI, 392 p.

M. Piaseckaitės-Slapelienės knygyne. Kaip ir Amerikoje numatytame leidime, M. Kukta turėjo išleisti du Žemaitės raštų tomus¹⁰. Tačiau 1914 m. prasidėjęs pasaulinis karas šiuos planus suardė — leidėjas P. Leonas nebeturėjo tam reikalui lėšų. Žemaitė apie P. Leono to meto materialinę būklę rašė: „... Parvažiavo į Vilnių mažne be skatiko, vos tik pragyvenimui susigraibo, o raštams leisti anė iš tolo nėra“¹¹. Be to, 1914 m. rudenį J. Jablonskis išsikėlė į Rusijos gilumą, į Veližą. Visos tos aplinkybės neleido užbaigti pradėto Žemaitės raštų leidimo. 1915 m. raštų leidimo teises perėmė A. Bulota.

Vėliau raštų išleidimu rūpinosi autorė. J. Jablonskis rašė, kad Žemaitė, būdama Amerikoje ir 1921 m. grįžusi į Lietuvą, rūpinosi savo raštų išleidimu: „Buvo atsiradę žmonių, padrąsinusių autorę tam reikalui ir ji ėmė sakytis leisianti pati Leipcige savo raštus — tuos raštus, kurie surinkti ir apredaguoti antrajam tomui, ir parsivežtus iš Amerikos savo „Atsiminimus“¹². Kaip rodo Žemaitės laišakai, jos raštus žadėjo išleisti buržuazinės Lietuvos vyriausybės įstaigos, „Kultūros“ bendrovė, buvo siūloma P. Leonui atnaujinti raštų leidimą¹³. Po kelių metų, jau po rašytojos mirties, Žemaitės raštus pradėjo leisti A. Bulota.

Apie pirmąjį Žemaitės raštų leidimą to meto spaudoje buvo išspausdinta trumpų informacijų ir atskirų knygelių recenzijų. Informaciją apie pradedamus leisti Žemaitės raštus išspausdino „Viltis“ (1912, gruodžio 16(29), Nr. 148), o apie išeinančią iš spaudos pirmąją knygutę („Žemaitės raštai“) — „Lietuvos žinios“ (1913, balandžio 4(17), Nr. 40).

Informacijų apie Žemaitės raštų pirmąją — septintąją knygutes išspausdino bolševikinės krypties Rygoje leistas lietuvių socialdemokratų laikraštis „Vilnis“ (1914, vasario 22(7), Nr. 5; balandžio 12(25), Nr. 10; liepos 19 (rugpjūčio 1), Nr. 23). Informaciją apie šeštąją Žemaitės raštų knygutę („Sapnas. — Kalyns. — Atminimai. — Melžėja.“) išspausdino „Viltis“ (1914, liepos 9(22), Nr. 150).

Platesnes recenzijas apie pirmąjį Žemaitės raštų leidimą parašė S. Ciurlionienė-Kymantaitė (Žemaitės raštai. — „Viltis“, 1913, birželio 21 (liepos 4), Nr. 71), o apie pirmąją („Rudens vakaras. — Atžala. — Motina. — Studentas“), ir antrąją („Martis. — Topylis“) Žemaitės raštų knygeles — G. Petkevičaitė-Bitė (Žemaitės raštai. — „Lietuvos žinios“, 1913, liepos 9(22), Nr. 80. — Parašas: G. P.).

Tarybiniais metais pirmąjį Žemaitės raštų leidimą epizodiškai lietė A. Sešgelis disertacijoje „Žemaitės raštų tekstologiniai klausimai“ (1962 m.) bei disertacijos tema išspausdintame straipsnyje „J. Jablonskio ir Žemaitės literatūrinis bendradarbiavimas“ („Tarybinė mokykla“, 1961, Nr. 2). Jis palietė ir kai kuriuos su Žemaitės raštų leidimu susijusius dokumentus (Žemaitės įgaliojimą J. Jablonskiui, J. Jablonskio laišką lietuvių mokslo draugijai ir kt.), tačiau niekur jų teksto nepateikė. Tuo tarpu su Žemaitės raštais susiję dokumentai turi reikšmės rašytojos biografijai, jos kūrinų spausdinimo istorijai, lietuvių kultūros istorijai. Dalis rankraščių yra rašyti Žemaitės ranka ir turėtų būti įtraukti į pilną jos raštų leidimą. Su Žemaitės raštų leidimu susijusi kalbininko J. Jablonskio ir pažangaus kultūros, visuomenės ir politinio veikėjo teisininko, vėliau Kauno universiteto Teisės fakulteto dekanas ir profesorius P. Leono (1864—1938) veikla.

¹⁰ Žemaitė. Raštai. 6-se t. T. 6, p. 331.

¹¹ Ten pat, p. 330.

¹² Jablonskis J. Dėl Žemaitės raštų. — „Sekmoji diena“ (Savaitinis „Lietuvos“ literatūros priedėlis), 1921, gruodžio 18, Nr. 42, p. 5.

¹³ Žemaitė. Raštai. 6-se t. T. 6, p. 459.

Išliko keliolika Žemaitės sūnaus Antano Zymanto laiškų iš Amerikos. Į Ameriką jis išvyko apie 1906 m. Čia jis dirbo laikraščių redakcijose ir administracijose, kartu mokydamsis vakarinėje mokykloje, vėliau įgijo dantų techniko specialybę. Spausdinami A. Zymanto laiškai susiję su jo aktyvia veikla Amerikos Lietuvių socialistų sąjungoje, bendradarbiavimu „Kovos“ laikraštyje. A. Zymanto laiškai J. Šlapeliui ir Žemaitėi pateikia duomenų apie jo mėginimus išleisti Žemaitės raštus Amerikoje.

A. Zymanto laiškai motinai turi ir platesnės kultūrinės reikšmės, ypač rašytojos biografijai. Žemaitės laiškų sūnui Antanui iki šiol išspausdinta nedaug. A. Zymanto laiškai motinai iš dalies atskleidžia nežinomų Žemaitės laiškų turinį, jos interesus ir nuotaikas. Laiškuose sutinkame pastabų ir atsiliepimų apie Žemaitės kūrinius ir jų spausdinimą.

A. Zymantas, būdamas apie trejetą metų Amerikos Lietuvių socialistų sąjungos organo „Kova“ redaktorium, siuntinėjo rašytojai šį laikraštį. Nėra abejonės, kad A. Zymanto laiškai, jo siunčiama spauda turėjo įtakos rašytojos pasaulėžiūros evoliucijai, formavo jos visuomenines ir politines simpatijas. Dėl to manome, kad A. Zymanto laiškus verta paskelbti iš-tisai, nors Žemaitės raštų leidimas juose kartais tik epizodiškai liečiamas arba ir visai neminimas. Publikacijose praleistos tik grūnai asmeninio pobūdžio laiškų vietos.

Be abejo, čia skelbiami Žemaitės raštų leidimo dokumentai nėra visi. Ką kurių neišliko, kitų nepavyko surasti. Pvz., J. Šlapelis parašė laišką A. Zymantui Žemaitės raštų leidimo klausimu. Žemaitės raštų leidimą liečiančių dokumentų turėtų būti „Kultūros“ bendrovės, Svetimo ministerijos Knygų leidimo komisijos ir kituose archyvuose.

Su Žemaitės raštų leidimu susiję dokumentai spausdinami chronologine tvarka. Išimtį sudaro A. Zymanto laiškai, kurie pateikiami vienoje vietoje pabaigoje, taip pat chronologine tvarka. Vartojami sutrumpinimai: Vilniaus Valstybinio universiteto Mokslinės bibliotekos rankraščių skyrius — VVU RS, Lietuvių kalbos ir literatūros institutas — LKLI.

1. Žemaitės įgaliojimas J. Jablonski

Siuo rašteliu įgalioju Jona Jablonski perduoti pirmąjį išleidimą wisu mano darbu (apsakymeliu) mano pačios peržiurietu. Naujai išleidžiamajei darbai, tie kurie buvo seniau spauzdinti ir tie kurie tebiera rankraščiuose, eis per Jono Jablonskio redakciją. Jablonskiui už jo redagavimą bus užmoketa iš tu piningu kuriuos aš paimsiu už tą pirmąjį savo peržiuretuju darbu išleidimą.

Julija Zimontiene (Žemaitė)

1908 Birželio 12 d.
Paneviežys

VVU RS, E 363, l. 7 (Žemaitės rankraštis).

2. J. Jablonskio laiškas Lietuvių mokslo draugijai

13/III 10 m.

Mylimieji! Rytoj išvažiuoja į Vilnių Žemaitė. Pirmadienį po pietų bus paš jus.

Darbo jau tiek su jos raštais padaryta, jog po Velykų tuoju galima būtų pradēt spauzdinti. Daug-kas išlyginta, iš jos pačios sužinota, kaip kur tikrai reikētų spauzdinti. Tie raštai tikrai bus puikūs, pėrėję per jos redakciją: ligišiol leidėjai tuos raštus, patįs gerai nesuprazdami Žemaitės kalbos ypatybių, gerokai gadino, ir tie raštai, netikusiai jų išspauzdinti, pasirodydami po vieną kada-ne-kada, didelio įspūdžio padaryti negalėjo. Visi jos raštai išeis dabar jos pačios ištaisyti, išlyginti ir tikrai bus mūsų literatūros papuošalu.

Jau dabar suskaitėme apie 40 įvairių paveikslėlių. Rankraščiai yra tokie (apie 1200 puslapių), jog išspauzdinus išeis apie 300—400 puslapių „Aušros“ išleidimų didumo.

Ketinama spauzdinti knygelėmis po kelius raštelius ir paskui išleisti visąką¹⁴

¹⁴ Neaišku, ar tai vienas žodis, ar du.

viename ar dviejuose tomuose (spaustuvėje bus renkama vieną kartą)— žmonėms (knygelės) ir tiligentams (du tomu arba vienas tomas).

Kas tuos raštus spauzdys? Gali spauzdinti amerikiečiai, Zavadskis, Slapelis, įdem susidarintis [?— V. Z.] žmonių būrelis... Bet man ateina į galvą dabar, kad ar negeriausia būtų, kad imtų juos ir išleistų Mokslo draugija? Raštai, žinoma, eis per jos (ir mano) redakciją; vieną korektūrą aš pats taisysiu...

Jos raštai daug duoda materijalo lietuvių kalbos tyrėjams, mūsų etnografijai... Todel, man rodos, visiškai pritiktų, kad leistų juos Mokslo draugija.

Mokslo draugija pelno betgi iš to ieškoti neturėtų: ji atsiimtų tiek, kiek bus išleidusi tuos raštus bespaudzindama... Zemaitė čia turi gauti beveik visą pelną. Draugijos pelnas būtų tik tas, kad ji tikrai gerą ir naudingą darbą atliktų ir tuo įgytų visuomenėje gerą kultūros draugijos vardą...

Sau aš už visą darbą skaitau 200 rb. Kad nebūčiau toks suskis, to neskaityčiau. Pasikalbėkit su ja dabar. Per Velykas tikrai nutarsime apie visas smulkmenas. Zemaitėi reikėtų paskirti arba po tiek ir tiek nuo lakšto spauzdinto arba atiduoti tuojau išspausdinus trečia dalis visų raštų; iš $\frac{2}{3}$ draugija išsirikntų savo išlaidas ir, kas liks, paskui atiduotų autorei pinigais. Galima, žinoma, ir kitoniškai sutarti...

Baisiai esu suvargęs... Savo minčių nemoku kaip reikiant išdėstyti... Pasimatę dar, pakalbėsime¹⁶.

Jūsų Jablonskis

LKLI, LMD — 733.

3. J. Jablonskio laiškas A. Zymantui

Gerbiamasis! Siunčiame Tamstai pradžių Zemaitės raštų. Iš tos pradžios Tamsta matysi, kaip išrodo visi pertaisytieji ir sutaisytieji spaudai Tamstos motinos darbai, kuriuos Tamsta ketini dabar spaudinti... Spaudinti galima jau pradėti... Tolesnieji raštai bus atsiųsti pačios Zemaitės birželio pabaigoje arba liepos mėnesio pradžioje: kiti raštai, kurių Tamsta šiuo kartu negauni, yra jau galutinai taisomi spaudai (visi jie jau perrašyti, tik reikia dar šį-tą apdirbti paskutina). Reikia spaudinti, žinoma, nieko nemainant. Pataisyti kokį mažmožį Tamsta gali tik tose vietose, kur pačios redakcijos yra šis-tas pražiopsota.

Bus išspausdinta trumpa žinėlė apie pačią autorę, jos gyvenimą ir darbus.

Raštai bus leidžiami šiuo kartu po pačios autorės redakcija. Daug kuo jie skirsis todėl nuo tų, kurie yra išėję ligšiol be jos redakcijos.

Laiškas išspausdintas „Vienybėje lietuvininkų“ (1910, liepos 13, Nr. 28).

4. J. Jablonskio laiškas P. Leonui

[Iš antspaudo data: 18.X.12]

В г. Ковно
Пушкинская ул., 39
Присяжному поверенному П. Леонасу

Brolaul Laukiu atsakant į savo laišką¹⁶, kuriame rašiau, kad kainą leidėjas pats padės Zemaitės leidiniams etc. Ar gavai tą laišką? Jei gavai, tai atsakyk... Jei negavai, viską išdėstysiu vėl, ką tenai bauvau rašęs.

Neturėdamas iš Tavęs žinios, noriu kur kitur pradėti pertraktacijas dėl tų darbų leidimo.

Tavo Jablonskis

Почтовая ул., 14.

VVU RS, E 363, I. 3.

5. J. Leono laiškas P. Leonui

Čyževas 18 Spalinio, 1912 m.

Mielas Petruki

Jei trandis negraūžtų įdeto, į siulomą tav gešaftą mudviejų kapitalo, tai gal nepraloštume imdamies už to gešafto,— tada kaip nusprendi — taip darik — aš tinku¹⁷;— bet darant sutartį su Zemaite ir Jabons[kiu], mą rodos vertėtų su jais taikintis tik ant

¹⁶ Laiškas, atrodo, rašytas J. Basanavičiui.

¹⁶ Minimi du J. Jablonskio laiškas P. Leonui, kuriuose jis siūlė išleisti Zemaitės raštus ir suminėio jų išleidimo sąlygas. Laiškus išspausdino J. Palionis („Kalbotyra“, t. 5, 1962, p. 108—111).

¹⁷ Zemaitės raštai 1913—1914 m. buvo leidžiami J. ir P. Leonų vardu.

tokių išlygų, kad jiems atlyginimą moket dalimis, arba kad ir visą sikių, bet tik iš pelno — išleidus ir parduodant leidimus,— tada kad ir turetume nuostolį tai vis-gi daug mažesnį negu susitaktius jems užmokit iškalno.— Cyževe nieko ypatingo — lynoje — šaltoka — niuksos brr — nesmagu.

Myluoju Jonas

VVU RS, E 363, I. 5.

6. P. Leono laiškas J. Jablonskiui

22/X.12

Brolaul

Laiškus, žinoma, visus gavau. Kurgi jie prapuls. Tik visoki užsiėmimai nedavė tuoj' atsakyt, ypač kad neturint daug ištekliaus reikia ir pagalvoti. Principe visgi tinku. Zemaitei apsiimsiu mažesnėms sumoms mokėti, o tau iš pelno. Kiek? Sutarsime pas-kiaus. Visgi norėčiau kad įdėti pinigai atneštu ir man tinkama nuošimtį. Taigi melsčiau angsčiau atsiųsti visą rinkinį kad pažinus ir apsvarsčius sąlygas jo leidimo. Svarbiau-siai — atrasti pigesnę spaustuvę, be tokią, kuri gražiai atliktų darbą ir nuspręsti tin-kamą knygelių kainą. Mėginsime „biznium“ užsiimti, prie ko esmi suvis nepratęs. Spau-džiu delną

P. Leonas

VVU RS, E 363, I. 6.

7. J. Jablonskio laiškas P. Leonui

[Iš antspaudo data: 30.10.12].

Prašiau, kad Zimontienė rankos raštus siųstu Tau į Kauną. Sitą sekmadienį būsiu Vilniuje, tai norėčiau tenai Tavo griežtą žodį rasti [...].

Zimontienė man rašo, kad ir tenai, Vilniuje galjs susidaryti žmonių būrelis, kuris apsiima tuos raštus jau žinomomis Tau sąlygomis išleisti. Zemaitė nuo N. Metų turėtų gaut po 25—30 rb. kas mėnuo, arba iš viso 600 rb. . .

Jeį tuos darbus jau gavai, tai spręsk ir man parašyk į Vilnių — (arba į Gardiną): šeštadienio vakarą išvažiuosiu į Vilnių pasikalbėti su Zimontiene etc.

Tiek tuo tarpu

J. Jablonskis

P. Leono ranka užrašas: „30/X 12 atrašyta Vilniun jog aš viską aiškiai rašiau“.

VVU RS, E 363, I. 4.

8. P. Leono laišakai J. Jablonskiui

В Гродно Ивану Осиповичу Яблонскому
Г-ну Учителю Мужск. Гимназ.

Brolaul „Zemaitės“ veikalai pas manę. Bet aš nieko pradėti de tavęs negaliu. Reikia sutarti kur, kokia forma ir kokiomis sąlygomis (popiera, kaina etc) leisti knygeles

P. Leonas

12/XI 12

VVU RS, E 363, I. 10.

17/XII 12.

Gerbiamasis ir brangus!

Vienkart su šiuomi rašau Kuktai Vilniun, kad išsiųstu ant popieros kalnas tokių knygelių ir rinkinio, apie kokius kalbėjome su juom 6 šio mėnesio dieną. Reikia baigti daryti-sutarti ir pradėti darbą. Bet aš netiksiu tik trijų metų laika pardavinėjimui skirti, reikės duoti teisę laike 5 metų pardavinėti, skaitant nuo dienos knygelės išleidimo. Antrą sąlygą, apie kurią suvis nekalbėjome, tai tokia: prieškuniginius veikalus talpinti skyrium, nesumaišant su kitais veikalais. Tesiplatjs tie ir kiti kas sau, be trukdymo vieni kitiems. Lauksiu judviejų su p. Zemaite ant popieros išdėstant sąlygas. Spaudžiu dešinę ir visai šeimynai labas dienas siunčiu.

P. Leonas

VVU RS, E 363, I. 9.

9. Zemaitės ir P. Leono sutartis

Ponui Petruui Leonui

Leidžiu Tamstai Leonui išleisti vieną kartą visus mano išėjusius iki šiol ir dar galinčius išeiti, Rusijoje arba užsieniuose beletristikos darbelius (apsakymėlius, paveikslus, vaizdelius). Išleisti vieną kartą leidžiu atskiromis knygelėmis (po kelis darbelius vienoje knygelėje) ir visą atskirą tu darbu rinkini (visus darbelius viename arba dvejuose tomuose). Visus tuos darbelius Tamsta turi išleisti 1913—1914 metais.

Į tas knyges ir rinkini gali sueiti visi mano beletristikos (ne sceniniai) raštai, kurie buvo kur ar dar bus, prieš baigiant Tamstos leidimą kieno nors spauzdinami.

Tuos raštus kur dabar spauzdjisi, apsiimu par penkerius metus nei pati nespauzdjiti, nei kitam nepavesti jų spauzdjiti. Par tą laiką pasilieku sau teises per tą laiką spauzdjiti tiksliai tuos Tamstos leidimo raštus, kurie bus anksčiau pirm penkeriu metu išparduoti. Penkeri metai apie kuriuos čia yra kalbama, reikia skaityti nuo atskirųjų darbu išleidimo: kaip praslinks penkeri metai nuo Tamstos vienos—kitos knygelės (arba rinkinio) išleidimo, aš turiu teises, jei noriu, leisti tą knygelę (rinkini) pati, arba pavesti ją kam kitam leisti.

Redakcija tų darbų yra pavedama p. Jablonskiui, kurs redaguos juos, susižinodamas su manim ir ves tų darbų bent vieną korektūrą.

Tamsta turėsi man už šitą leidimą išmoketi šešis šimtus (600) rublių ir duoti man, mano pačios reikalams po 25¹⁸ egzempliorius kiekvienos knygelės ir 10 egzemplioriu viso rinkinio. Tuos 600 rublių išmokesi man Tamsta tokiu būdu: išleisi mano sunui Antanui Žimantui į Ameriką keturis šimtus egzemplioriu viso mano darbu rinkinio; atskaites už tą siuntini tiek, kiek siunčiamieji darbai bus kaštavę pačiam leidėjui (spauda, poperis ir t. t.) iš minėtųju 600 rublių likusiuju pinigų (600 rb. be to siuntinio vertybes) vieną dali (150—100 rub.) atiduosi man 1913 metais ir antrąją dalį, pabaigęs mano darbus spauzdjiti.

Keturi šimtai egzemplioriu rinkinio bus siunčiami į Ameriką mano sūnaus kaštu. Jo adrisa tam tikru laiku aš Tamstai suteiksiu.

Julija Žimantėne (Zemaite)

1912 metu gruodžio 15 diena
Gardinas.

Mano adresas: Vilnius „Lietuvos Ukininko“ redakcija.

LKLI, JZ-223 (Zemaitės rankraštis).

Sio dokumento juodraštis, rašytas J. Jablonskio ranka, yra laikomas VVU RS (E 363, l. 8—9). Zemaitės rankraštis nuo J. Jablonskio nežymiai skiriasi turiniu ir rašyba.

10. P. Leono laiškas Zemaitėi

24 Gruodžio 1912 m. (s. st.)

Poniai Julijai Zymantienei (Zemaitė).

Gerbiamoji Tamista!

Atsiprašau, kad delei laiko stokos ne tuojaus atsakiau Tam[i]stai, gavęs laišką. 15-tą dieną šio mėn. rašytą Gardine, kuriame išguldytos Tamistos leidimo man spauzdinti veikalus sąlygos. Aš tomis sąlygomis apsiimu savo, arba mano parupintomis lėšomis išleisti Tamistos beletristikos veikalus 1913—1914 m., ką šiuom ir patvirtinu. Sąlygų čion nekartoju, budamas tikras, jog Tamista turi jų nuorašą. Geistina, kad p. Jablonskis kas menuo ne mažiaus vienos knygėlės parengtų spaudai. Su visiška pagarba.

P. Leonas.

P. S. O gal geriaus bus pakartojus čion sąlygas. [Išdėstytos Zemaitės rašte-sutartyje numatytos sąlygos].

LKLI, F 3—233.

¹⁸ M. Piasekaitės-Slapelienės knygyno kopijų knygoje (turi M. Slapelienė) surašytoje „Zemaitės Raštų pardavimo apyskaitoje“ (p. 189) nurodyta, kad veltui buvo išdalyta Zemaitės knygelių: autorei 25 egz., redaktoriui 10, leidėjui 10, laikraščių redakcijoms 30 — iš viso 75 egz.

11. Spaustuvininko M. Kuktos pasižadėjimas

Типография
М. М. Кухты
Вильно,
Татарская ул. д. 20.
Balandžio 11 d. 1913 r.

Ponui P. Leonui Kaune.

Pasižadėjimas.

Pasižadu atspauzdinti brošiūrą „Zemaitės raštai“ 3—4 (trijų—keturių) lankų didumo (ne daugiau) per mėnesį laiko nuo rankraščio gavimo dienos. Jeigu aš per tą laiką iš savo kaltės jos neatspausčiau, pasižadu užmokėti p. Leonui pabaudos šimtą rublių.

Neatsakau už suvėlavimą: 1) jeigu rankraštis siuntinėjamas vienai knygutei ne visas iškart, o dalimis. Tuomet skaitau terminą nuo paskutinio rankraščio atsiuntimo; 2) jeigu korektura vieno lanko p. Jablonskio bus užlaikoma pas save ilgiau kaip vieną dieną ir reikalaujama daugiau, kaip dviejų korektūrų; 3) o taip-pat delei neprigulmingų nuo manęs aplinkybių „forces majeures“, kaip tai darbininkų streiko ir t. t.

M. Kukta

P. S. Atsilyginimas už spauzdinimą turi būti tuojuo po išėjimo iš spaudos kiekvienos knygelės.

M. Kukta

VVU RS, E 363, I. 11.

12. P. Leono laiškas J. Jablonskiui

12/25 Balandžio 13 m.

Brolau! Gavęs iš p. M. Kuktos priimtą pareigą mokėti man po 100 rb. pabaudos už suvėlavimą knygėlės spauzdinimo, liekosi ir toliaus. Siunčiu tų raštų pasiskaityti, meldžiu tuojais siųsti jam medega antrai knygelei, o jo raštą grąžinti man. Tikiuosi, jog jis nenorės man šimtinių mokėti ir laiku spausdys, taigi nuo mūsų prigulės, kaip akuratiškai eis knygėlės. Sveikinu su šventėm visą šeimyną.

P. Leonas

VVU RS, E 363, I. 12.

13. A. Rucevičiaus laiškas J. Jablonskiui

Господину Ив. Яблонскому г-р. Гродно
Почтовая 14.

Vilnius gegužės 11 d. 1913 m. 9 val. ryt.

Tuojau siunčiu rinkinio 5-ji lanką. Po piet pasiųsiu II knyg. 3-ji lanką. Rinkinį prašau kuogreičiausia grąžinti; su 3-ju knygelės lanku galima viena diena palaukti. Be to prašau atsiųsti II knyg. viršelio teksta, kad viršelį galėtume anksčiau atspauzdinti.

A. Rucevičius

VVU RS, E 363, I. 13.

14. P. Leono laiškas Zemaitei

Gerbiamoji Tamista!

Sunkios ir dar sunkyn einančios aplinkybės verčia manę kreiptis prie Tamistos šiais reikalais:

1) Kadangi bausis karas beveik sustabdė pas mus knygų pirkimą, tai ar nerasi Tamista galimu tikti išimti iš penkių metų, sutartų Tamistos knygelių pardavinėjimui nuo jų dienos išleidimo, karo laiką ir dar nors metus po karui, iki Lietuvoje šiek-tiek sustiprėtų, atsitaisytu ekonominis padėjimas. Kitaip kalbant, aptartą pardavinėjimui laiką pailginti tuom, kurį aš augščiaus apibrėžiau.

2) Dar geriaus man butu, jeigu galėtume rasti kitą leidėją, kuris panorėtų nuo manęs teises įgyti. Aš su nuostoliu jas perleisčiau; asmuo gi dabar gyvenęs gerosė ekonominėse sąlygose galėtu ir dabar toliaus knygelių leidimą varyti,— tai užėjus geresniems laikams jos jau butu atspausdintos ir jų pardavinėjimas galėtu normaliai eiti. Aš tokių asmenų šiam momente nenujaučiu. Gal, Tamista ką-nors surastum. Manau, jog principaliai Tamsta neturėtum nieko prieš santarmės perleidimą kitam iš mano pusės.

Su visiška pagarba

P. Leonas

LKLI, JZ—223.

15. P. Leono raštas¹⁹

Visas teises, man prigulinčias iš šito sutarimo, parduodu ir perleidžiu p-i Andriui Bulotai už tukstantį septynius šimtus penkias dešimtis rb. 03 kap. iš kurių 311 rb. 20 kap. jis privalo užmokėti p. M. Kuktai, 148 rb. 05 kap. priimti p. Slapelio užmokėtus sąskaiton, o tukstantį du šimtu devynias dešimtis rb. 78 kap. užmokėti man pinigais, arba dokumentu sulig mūsų sątarmės. Šis sutarimas turės spėką tik nuo dienos įdavimo man pinigų arba tam tikro skolos dokumento; po to aš įduosiu visus kvitus ir sąskaitas užmokėtiems pinigams. Vilniuje Gegužės 23 d. 1915 m.

Petras Leonas

LKLI, J2—223.

16. Zemaitės raštas²⁰

Aš Julija Zymantiene sutinku ant parleidimo p. A. Bulotai šiame sutarime išdiestytu teisiu mano raštu leidimo ir prailginu jam duotąjį raštų išleidimui laika iki dviejų metų po dabartinio karo pasibaigimui, o laika išimtinam visu išleistuju raštu pardavinėjimui prailginu vietoje penkiu metu iki septynių metų, priegtam išmetus iš tu septynių metų visa laika nuo 1 Rugsėjo 1914 m. iki dabartinio karo pabaigos. Landvarave 14 Birželio 1915 m. Julija Zymantiene.

LKLI, J2—223 (Zemaitės rankraštis).

16a. P. Leono laiškas A. Bulotai

Вильно, 25/V 1915.

Gerblamasis! Savo rašte apie pirkimą iš manęs Zemaitės raštų leidimo teiksies [?] įrašyti, jog priimi visas sutarimo su ja pareigas, o taip pat ir pareigą apmokėti kas žodžiu sutarta, Jablonskiui, t. y. 150 rb. Su pagarba

P. Leonas

LKLI, F 3—307.

17. P. Leono sąskaitos A. Bulotai

Mano išlaidos p. Zemaitės raštams leisti:

1) P-i Zymantienei—	150 rb.
2) p. Jablonskiui —	50 rb.
3) p. M. Kuktai —	1238-83

Iš viso 1438 rb. 83.

Iš tų reikia atimti 148 rb. 05 kap.,
kuriuos užmokėjo p. Slapelis
iš išrinktų už parduotas knygeles

1290 rb. 78 kap.

Šią sumą norėčiau atgal gauti. Smulkių išlaidų: kelionių, krasos etc. neskaitau. Spausdinama: 1) knygelių po 3000²¹ egz. ir atspaudintos jau aštuonios ir 2) skyrium lakštai ant geros popieros gražiam leidimui 2 ar 3 tomis 2000 egz.

Šių lakštų (lankų) atspausdinta 25. Apart užmokėtų Kuktai pinigų už atspausdintas knygeles ir lankus lieka skolos 311 rb. 20 kap. Knygeles atspausdintos sudėtos komisan parduotį pas Slapelį Vilniuje [,] o lankai guli pas Kuklą iki bus laikas juos tomis rengti. Slapelis pardavinėja iš 40%, bet tas sutarimas paliečia tik atspausdintas knygeles.

P. Leonas

28/IV 1915

Vilniuje

P. S. Kuktos sąskaitas ir kvitus užmokėtiems pinigams turi

LKLI, F 3—307.

¹⁹ P. Leono raštas įrašytas į jo 1912 m. gruodžio 15 d. sutartį su Zemaite dėl kūrinių leidimo.

To paties turinio P. Leono raštas — atsakymas nuo Zemaitės kūrinių leidimo teisių — įrašytas ir jo 1912 m. gruodžio 24 d. laiške Zemaitei (LKLI, F3—233).

²⁰ Įrašytas į Zemaitės 1912 m. gruodžio 15 d. sutartį su P. Leonu dėl jos raštų leidimo.

²¹ Minėtoje M. Piaseckaitės-Slapelienės knygyno kopijų knygoje (p. 189) „Zemaitės Raštų pardavimo apyskaitoje“ pažymėta, kad 2-sios knygelės išspausdinta 2970 egz.

Gerbiamasis

Pavėlavau prisiųsti smulkesnes žinias p. Zemaitės raštų leidimo.

Išleista 8 knygėlės po 3000 egz. — 24000 kn.

25 lankai tų pat
raštų geresniai laidai po 2000 egz.

Kuktai reikėjo užmokėti Kuktai užmokėta
1550 rb. 03 kap. 1238 rb. 83 kap.

Sąskaitos pas mane. Kvitas pas mane.

Kuktai lieka užmokėti 311 rb. 20 kap.

Dar užmokėta: 1) P. Zemaitei — 150 rb. } 200 rb.
2) Jablonskiui — 50 „ }

Iš viso jau užmokėta 1438 rb. 83 kap., o lieka Kuktai skolos — 311 rb. 20 kap. Bet iš užmokėtų 1238 rb. 83 kap. Kuktai ne visi mano, o 148 rb. 05 kap. užmokėjo Šlapelio knygynas iš surinktų už parduotas knygeles pinigų. Taigi mano grynais pinigais užmokėta — 1238-83
148-05

1090-75

Kuktai ir dar 200 rb. Zemaitei ir Jablonskiui, iš viso gi 1290 rb. 75 kap. Knygėlės visos atiduotos komisan Šlapelio knygynan Vilniuje; kiek iš jų išparduota, neturiu žinių. Geresnės laidos lankai guli Kuktos spaustuviėje Vilniuje.

Su pagarba

P. Leonas

LKLI, F3—307.

18. A. Zymanto laiškas J. Šlapeliui

Boston, Mass.

Aug 17 1910 [iš antspaudo]

Gerbiamasis:

„Kėlionė Sidlavon“ dar neatspausta atskiron knygutėn, todėl ir atsiųsti Jums negaliu. Ją spausdinsiu sykiu su kitais Zemaitės raštais. Su pagarba

M. Šlapelienės asmen. archyvas.

A. Zymantas.

A. Zymantas atsakė į jam rašytą kalbininko J. Šlapelio laišką, kuriuo pastarasis jį prašė atsiųsti Zemaitės apsakymą „Kėlionė Sidlavon“. Šį apsakymą 1908 m. (Nr. 18—20, 23, 25—26, 28—31) išspausdino Amerikos lietuvių laikraštis „Tėvynė“ (Boston, Mass.). Matyti, pradžioje buvo tikimasi šį apsakymą išleisti ir atskiru leidiu, tačiau, A. Zymantui pradėjus rūpintis platesnio Zemaitės kūrinių rinkinio spausdinimu, atskira knyga „Kėlionė Sidlavon“ nepasirodė.

Nėra tiksliai žinoma, ar J. Šlapelis prašė šio apsakymo platinimui, ar naujam leidimui paruošti. A. Zymanto laiškas rodo, kad XX a. pradžioje buvo domimasi Zemaitės kūrinių, be to, pateikia žinių apie tuo metu planuotą išleisti dar vieną jos kūrinių knygėlę.

19. A. Zymanto laišakai Zemaitei

Mar 12 1912

Mylima Mano Mamati

Kaip gavau nuo mamos paskutinį laišką rašytą 20 Sausio taip nudžiugau, kaip da iekad. Skaičiau ir gerėjaušil Mamos pasveiki[ni]mas suteikė man da daugiau energijos veikti, veikti ir veikti... be galo ir krašto. Smagu!..

Mama matai iš „Kovos“²², kad telpa visi nespaudinti mamos raštai Dabar atsiųstasis paskutinis mamos veikalas „Už ką ir dėl ko?“ bus „Kovoje“ 11 num.²³ Męs su redaktoriumi negalėjome atsigerėti iš to mamos veikalas — skaitai ir ašaras spaudžia

²² „Kova“ — 1905 m pradėtas leisti Amerikos Lietuvių socialistų sąjungos laikraštis. A. Zymantas apie trejetą metų dirbo šio laikraščio redakcijoje.

²³ Zemaitės apsakymas „Už ką ir dėl ko?“, vėliau spausdinamas antrašte „Kam ir už ką?“, iš tikrųjų buvo išspausdintas „Kovoje“ (1912, Nr. 11).

iš akių... Puikus veikalas! Brangus veikalas... Labai lauksiu ir daugiau mamos veikalų.

Besiantartinai Pirmai Gegužės — darbininkų šventei! — „Kovą“ leisime didesnę ir gražesnę — su paveikslais ir ant gražios popieros. Todėl labai gerai būtų, kad mama butinai į Gegužinį „Kovos“ numerį ką nors parašytumei. Negana kad mamos raštus mėgstą žmonės skaityti, bet Gegužinis numeris labai prasiplatina po visą Ameriką. Šį metą, manau, reikės spaudinti mažiausiai 6—7 tukstančius egzempliorių, o gal ir daugiau. Jei jau ne daugiau, tai tą referatą mama tuojau atsiųsk man. Aušrai²⁴ neverta jo siūsti, nes jie ir be to gauna daug įvairių referatų.

Mamos visus raštus da vis garsinu²⁵, jau turiu apie 200 dol., bet norėčiau ir daugiau gauti prenumeratos. Spaudinti kitur nelabai noriu duoti, o „Kovoj“ tuom syk negalima, tat noroms-nenoroms prisieina biskutį palaukti kol neatsiras patogesnė proga spaudinimui. Bet visgi kaip rašiau, stengsiuos kaip nors šį metą kad išleisti bent vieną knygelę. Ar išleisiu — tikrinti negaliu.

Šliupas²⁶ seniau kai-kurių žmonių buvo labai garbinamas, bet dabar jau paseno ir mažiau ką gali nuveikti; o kas svarbiausia — nebemoka prisitaikyti prie žmonių dvasios — atsiliko nuo kitų. Nors jis ir negyrė „svečių nebuvėlių“ (kn. T[umas] ir Olš[auskas])²⁷, bet savo leidžiamam laikraštyje patalpino Tumo paveikslą. Užtat daug skaitytojų atsisakė nuo skaitymo jo laikraščio „Laisvos Minties“. Abelnai, Amerikos lietuviai labai dabar sukairėjo — susisocializavo — jei yra kas rengiama, tai be socialistų nei žingsnio. Kitaip sakant — lietuviška kultura dabar pateko į socialistų rankas. Ir tai yra sveikas ir geras apsišreiškimas. Latviai jau toliau yra nužengę tame klausime; pas mus labai daug, o gal daugiausiai trukdo kleras, o pas latvius Amerikoje jau kleras neturi ką veikti ir nėra jų.

Mama klausi manęs kas tie do „ruožai“ „Kovoj“, taigi mama ir įspėjai, — tai yra satyro-kritika. Gal mamai nesuprantami jie todėl, kad jie paimti tik iš Amerikos lietuvių patrijotiškos laikraštijos, kurios mama nematai. Kaip pradėjau aš juos rašyti, daugumai patiko ir gavau keletą komplimentų. Bet dabar nustojus patrijotams niekinti socialistus ir aš savo ruožus pakeičiau į „vietoj ruožų“. Pirmutiniai, vietoj ruožų, bus 11 num. „Kovos“, sykiu su mamos veikalu. Beletristikos formoj, bet žinoma, labai trumpame pasakojime. Taigi mama vėl man parašyk recenziją-kritiką. Mat ir aš turiu pretenzijų buti beletristu²⁸.

Apr 2 1912

Net sarmata man prisipažinti, kad laišką net iš dviejų atvėjų rašau; padėjau neužbaigęs ir prabėgo kelios dienos kol iš antro sykio prisirengiau rašyti.

Dabar jau žinau, kad mama nespėsi nei parašyti į Gegužinį „Kovos“ num., bet tiek to. Tik žinoma, malonu būtų nuo mamos gauti kuotankiausiai raštų. [..] Gavau laišką nuo Jovaro, sakosi jau vedęs, kiek ramiau dabar esą, bet sveikata nelabai gerame stovije esanti.

Daugiau rašyti jau neturiu nieko.

Tat šiom sykiu su die.

Butiuoju Tumo mamos rankas

Sunus Antanas

LKLI, F 3-157, l. 1—2.

Mylima Mamat!

Jun 5 1912

Gavau nuo mamos laišką iš Vilniaus, o veliau ir atvirutę. Nors ir dabar mamai gal nusibos belaukiant nuo manęs laiško, bet ir rašyti šiuom syk visai neturiu ko — viskas eina senomis vežėmis. Mamos raštai seniai jau gauti, bet nevisi tinka spaudon; Lietuvoj gal jie (referatas) būtų geri, bet amerikiečiams nevisai tinka, todėl referato nedaviau į spaudą. Kiti irgi man rodosi kaip ir silpni, tat ir tuos da laikau niekam nedavęs.

Aš vis ketinau klausyti, bet pamiršdavau apie mamos sceniškus veikalus. Kodėl jų nei vieno nėra rinkinyje?²⁹ Nejaugi jie paliks taip sau? Tat kodėl? Neužmiršk mama ant to klausimo atsakyti.

²⁴ Minima „Aušra“, greičiausiai, buvo Čikagoje veikusi spaudos leidimo draugija, leidusi pažangaus turinio knygas.

²⁵ Kąlbama apie Zemaitės raštų prenumeratos skelbimus laikraščiuose.

²⁶ J. Šliupas (1861—1944) — mokslininkas ir publicistas, Jungtinėse Amerikos Valstijose leido laisvamanių žurnalą „Laisvoji mintis“ (1910—1912).

²⁷ Kunigai J. Tumas ir K. Olšauskas 1911 m. lankėsi Jungtinėse Amerikos Valstijose rinkti lėšų klerikaliniams „Saulės“ rūmams Kaune statyti.

²⁸ A. Zymantas pats bandė įėgas literatūroje, spausdino savo publicistinius ir beletristinius kūrinius Amerikos spaudoje, tačiau plačiau literatūroje nepasireiškė.

²⁹ Į numatytą išleisti Zemaitės raštų rinkinį dramos kūrį iai nebuvo įtraukti.

Mamos scenišką vaizdėlį „Tris mylimos“ atspaudino Zvingilas³⁰, buvęs „Keleivio“³¹ leidėjas, bet mažai tur but pelnyjo. Dabar jau jis savo biznį pardavė kitiems, tat ir reikalaui ar teistys su juo jau butų, veltus ir nenaudingas darbas. Tat aš jam nieko ir nesakysiu. Kad leidėjai naudojami rašytoju darbu, tai tas seniai žinoma, bet kol kas sunku tai išvengti. [. .]

Viešame gyvenime pešamies su tautiškais elementais kiek tik galime ir juo labiau pešamės, juo geriau sekasi.

Gerai butų, kad mama savo Vilniaus įspudžius parašytumei „Kovai“, žingeidu mums butų. Lauksimel! [. .]

Bučiuoju mama

Antanas

LKLI, F3-157, I. 3.

Jul 22 1912

Mylima Mamat!

[. .] Gavau visus mamos siustus paveikslus. O, kaip mama pasenusi! Visai nepanaši. Bet ir fotografija labai nelemtai nuimta; veidas kreivas, gal tai iš dantų skaudėjimo, ir perdaug juodas dugnas. Jau Panevėžyį imtoji fotografija daug geresnė. Aš patarčiau mamai vėl tuojau nusiimti kitoj studijoje ir man vieną atsiųsti, kad galėčiau įdėti į raštus. [. .]

Mamos raštus jau nusprendžiau leisti, nes ir prenumeratoriai pradėjo klausinėti kuomet išleisiu. Leisiu visgi didelę knygą, vieną ar dvi, nes mažomis leisti, daug man vargo; o ypač mažų mamos knygečių Lietuvoj da yra, tat reikia išleisti didelės. O net daugumas ir prenumeratorių man sako, kad didelė knygda daug parankesnė. Didelę knygą žmogus nusipirkęs labiau ją guodoja ir niekuomet nenumeta į kamą. Tokiu būdu ir autorias vardą labiau guodoja ir tankiau atkartoja juo išreiktas mintis. Aš gi iš mamos raštų nenoriu pralobti, tat geriau atlikti darbą gražiau kokį apsiėmiau. Didesnė knygda visuomet gražesnė negu mažda knygelytė.

Aš mamai siunčiu „Kovą“ į Vilnių, taipgi ir Janulaičiui. Paprašyk mama Janulaičio, kad jis ką nors parašytų į „Kovą“, mums Europiečiai sandarbininkai labai yra pageidaujami. Vienas dabar rašinėja, bet kad butų jų daugiau da butų geriau. „Lietuvos Ukininko“ mes irgi negauname, matyt nerangus expeditoriai. Mes jiems siuntinėjame kiekvieną numerį. Iš Lietuvos mums ateina tik: „Liet[uvos] Zin[ios]“, „Draugija“ ir iš Rygos vienas³², ir vardą užmiršau. Mačiau Dr. Basanavičiaus jubilėjų „šumniat“ apvaikščiojio³³. Kaip kuriems žmonėms, matomai, didžiai svarbu tai buvo, o man nei šilta nei šalta. Nors perskaičiau visus apie tai rašinius, bet nesusingraudinau. Mat beatus likau ir didvryių neprapajzstantis. [. .]

Sunus Antanas

LKLI, F3-157, I. 4—5.

Sep 3 1912

Miela Mamat!

Gavau nuo mamos visus laiškus. Labai nudžiugau, kad mama pati paemiai savo raštais rupintis; man bus mažiau darbo, o mamai daugiau naudos. Raštus šiadien pasiunčiau mamai apdraustame siuntinyje krassa; manau, kad laimingai juos gausi.

Aš norėčiau gauti mamos raštus didelėse knygoose bent 400 egz. Taip mama su leidėjais derėkis, jei bus galima — siuntimo lėšas aš apmokėsiu. [. .] Man jau tie raštai daug prekiauvo, bet nesigailiu, bile tik viskas dabar gerai nusisektų.

Mama raštų amžinai neparduok; geriausiai vieną laidą paskirtą skaitlių egzempliorių. Ir mažiausiai iš sykio kad duotų bent 200—300 rub. Nes manau, kad ir ten yra gerų biznierių — gišeftmacherių; tat geriau buti atsargiesniam. [. .]

..Mama iš fotografijos pasenusi, bet mintis ir rankos raštas da visai nesenas. [. .]

Mama žadėjai atsiųsti man didvryių fotografiją³⁴; tai jau laukiu. Ziurėdamas gal ir susingraudinsiu, nes tai tie ką judina Lietuvos žemę. [. .]

³⁰ Šio leidinio bibliografiniai duomenys: „Tris Mylimos. Komedija trijuose aktuose. Parašė Zemaitė. So. Boston, Mass., K. V. Gedemino sp., 1907. 56 p.

³¹ „Keleivis“ — 1905 m. pradėtas leisti Amerikos lietuvių dešiniųjų socialistų laikraštis.

³² Gaudavo, be abejo, liberalinių tendencijų laikraštį „Rygos naujienos“.

³³ 1911 m. pabaigoje lietuvių spauda pažymėjo J. Basanavičiaus 60-ties metų gimimo jubilėjų.

³⁴ Liečiama, greičiausiai 1912 m. Lietuvių mokslo draugijos narių grupės nuotrauka.

Aš mamai „Kovą“ dabar siunčiu nurodytu adresu. Gal gausi. Kiekviename num. vis ką nors parašau. Kitiems patinka, o „tautos apgynėjams“ skauda ir kaip kada čiaudi nuo mano raštų. Aš ir toliau rašinėsiu, nes matau, kad mano rašto įtekme platinasi; tat smagu ir rašyti. [. .]

Sunus Antanas

LKLI, F3-157, l. 6.

Nov 8 1912

Miela Mamati!

Aš nuo mamos viską gavau: du laišku, atvirutę ir fotografiją. Tuoju siunči mamai 50 rub.; kaip reikės daugiau ir vėl man primink. [. .] „Kovą“ aš siunčiu kožną savaitę, bet matomai nepraleidžia. Aš atsiysiu kitokiu budu.

• Ragink mama p. Jabl[onskį] kad raštus umai pradėtų spaudinti; man prenumeratoriai jau pradeda rašinėti klausinėdami kada išeis. [. .]

Sunus Antanas

P. S. Atsiųsk mama man išgirta G. P[etkevičaitės] naujai išėjusią beletristikos knygą „Bludas“ Dobilo parašyta.

LKLI, F3-157, l. 7.

Dec 2 1912

Miela Mamati!

Šiandien gavau nuo mamos laišką su iškarpomis iš laikraščiu. Labai nusistebėjau, kad mama da mano laišką negavai. [. .]

Džiaugiuosi, kad mamai su raštais jau pradeda puikiai sektis — tokios išlygos visai geros. Mano daliai — 400 egz. pakaks, tik lai siunčia neapdarytas. Jei bus reikali ga, aš jiems už tai atlyginsiu.

Mamos komediją „Apsiriko“ labai puikiai pažįstu. Gavome vieną knygutę³⁵, tuoju išsirašėm rolės, išmokom ir jau du sykiu Philadelphiaj pastatėm ant scenos. Aš lošiau starastos rolę. Žmonėms labai patiko, kvatojo, net salė skambėjo.

Kunigų kritika³⁶ žinoma ir mama visai tinkamą atsakymą davai — bravo. Aš nesitikiėjau, kad mama taip sumaniai atsakysi³⁷. Teisybė visuomet liks teisybė ir mokslas paims prietarų viršų. Pas mus kur kas jau daugiau atsiranda laisvai manančių žmonių ir visas apšvietos darbas jau laisvųjų žmonių rankose. Pasiduoti tamsybės apaštalam visai neverta ir negalima; — męs turime laikytis savo parinkto kelio ir keliauti juomi iki laimėsime.

Pas mumis su kunigais mažai jau kas tisepeša, — perdaug maži priešai pasidarė. Bet atsirado klika, — poras laikraščiu, — kurie skelbia „tautiškumą“, bet tas tautiškumas begalo žioplas. Taigi, aš „Kovoj“ pasiryžau rašinėti kritiškai — satyros straipsnelius „Ruožai“ ir tiems žiopiems „tautiečiams“ visuomet suduođu. Iš pradžių kentėjo, bet dabar jau susilaukia kritikos, tokios kaip ir mama. [. .]

Skaičiau mamos dovanos žodžius³⁸, kurią suteikė Vilniaus jaunimas ir džiaugsmo ašara pas mane ant veido pasirodė. Smagu, kad mamą taip labai puikiai sveikina, tuomi duoda energijos tolesniam veikimui. Mama sykį rašiai man, kad ir aš turbūt taip darau kaip mama — laikausi įsikibęs į savo tikslą, nors čia kasžinkas butų. Įspėjai mama, aš taip ir darau.

Socialistai] pas mus dabar kad jau veikia, net viskas braška — jau visų akis atkreiptos į mus ir labai tankiai kreipiasi patarimo pas mus; męs, žinoma, visuomet suteikiame. [. .]

Aš mamai kožną savaitę „Kovą“ siunčiu, bet sako, kad kunigai dabar padeda cenzuruoti; taigi nėra abejonės, kad jau negausite nei vieno numerio. Bet aš mamai taip atsiysiu kaip raštus — įpdraustame siuntinyje.

Fotografija Lietuvos veikėjų ašarų iš mano akių neišspaudė; visį ten esantieje žmonės jau maž-daug atsiekę savo tikslą, — veidai visų ramūs — užganiedinti — laikas poilsui. Tie žmonės ne paveizdą duoti kitiems, bet pamokyti kitus — autoritetai. Tai senatvės amžius; jau nematyti pas juos tos gražios ir daug žadančios jaunimo ener-

³⁵ Komedija „Apsiriko“ pasirodė 1911 m. Vilniuje. Išleido „Lietuvos ūkininkas“.

³⁶ 1912 m. spalio 21 d. „Rūtos“ draugijos salėje įvyko jaunimo vakaras, skirtas Zemaitės literatūrinio darbo 18-kos metų sukakčiai pažymėti. Ta proga buvo suvaidinta Zemaitės komedija „Apsiriko“. „Vilties“ laikraštyje pasirodė straipsnis, kuriame rašytoja buvo puolama už antiklerikalinę komedijos kryptį.

³⁷ Zemaitė parašė atsakymą „Vilties“ kritikai („Lietuvos žinios“, 1912, spali 1 (14), Nr. 129).

³⁸ Po spektaklio jaunimas Zemaitę pakvietė į sceną, įteikė albumą su sveikinimo tekstu ir parašais.

gijos, bet nusistovėjusi, savita mintis — visi jaučiasi neklaidingais. Taip turbūt ir reikia, tai pačios gamtos valia.

Tai nėra mano tikslas kritikuoti tą grupą, bet tik atvirai išreiškiau savo mintį.
[. .]

Sunus Antanas

LKLI, F3-157, l. 8—9.

Mar 12 1913

Mylima Mamati!

[. . .] Iš mamos paskutinio laiško sužinojau labai džiuginančią žinią — mamos raštai jau spaudoje!

Sutartis man visai patinka, išlygos geros, tik ar leidėjas išleis į pažadėtą laiką — aš beveik abejoju. Jau ir dabar būtų laikas pasirodyti nors vienai knygelei, bet aš da negavau; pagal tai spėju, kad darbas eina pamažu. Aš labai norėčiau, bent Augusto mėnesį šių metų gauti tuos 400 egz., nes prenumeratoriai klausinėja manęs kuomet bus gatava knyga.

Užtat, mama matydama, kad darbas eina pamažu, turi tuojau sakyti leidėjui, kad jis pasiskubintų, — ragintų spaustuvi inką, p. Kuktą sparčiau dirbti. Ponus reikia paraginti, kad nesnaustų. [. . .]

Labai gaila, kad į „Kovos“ red. jau nebeateina nei „Liet[uvos] Zinios“; „Liet[uvos] Uk[ininkas]“ nei pirmiau neateidavo. Taigi negalime matyti kas ten juose rašoma. Mama žadėjai nors mano vardu siuntinėti „Uk[ininką] ir „L[ietuvos] Z[inias]“ taigi labai gerai būtų jas gauti. Nors mės „Kovą“ toms redakcijoms siuntinėjame kožną savaitę, bet matomai negauna, nes mainais siųstų savuosius.

Pas jus kova klerikalų su demokratais — tuščias maišas ir tas nieko gero neatneša. Nors gal pas jus ta kova neišvengiama, bet ji mažai naudinga. Kunigai turi ginti savo religiją, — tai jų duonos kąsnis. Pas mus į kunigų kovą mažai kas atkreipia atidos — jie keikia, o mės dirbame, neturime laiko kada keikti. Pagal mano nuomonę, kunigų keikimas, tai nėra kritika ir į tai neverta nieko atsakyti, bet ignoruoti. Seniau ir Amerikoj tokia kova buvo, bet dabar visai išnyko.

Aš priguliu tik prie Liet[uvų] Soc[ialistų] Sąjungos³⁹, kuri yra atskira lietuviška organizacija skleidžianti socializmo idėją ir abelai mokslą. Prie Socialist Party⁴⁰ ar Soc. Labor Party⁴¹ nepriguliu. Bet jei prigulėsiu, tai prisidėsiu prie Soc. Party, nes ta daro didžiausį triukšmą Amerikoj ir yra didžiausia organizacija tos idėjos. Mūsų sąjunga irgi prisilaiko programo ir taktikos Socialist Party.

Pas jus neseniai buvo iškilmės Rom[anovų] giminės — sukaktuvės 300 metų viešpatavimo⁴²; žinoma užėt ir šaukėt „Bože caria chrani“⁴³. Pas mus irgi kapitalistiški laikraščiai aprašinėjo plačiai. Tik mės labai nemaloniai atsiliepėm apie tą viešpačių giminę. Tas „K[ovos]“ num. kad patektų šuneliams, net iš kailio nertus iš to piktumo.
[. . .]

Sunus Antanas

LKLI, F3-157, l. 10—11.

Phila, Pa., May 4 1913

Miela Mamati!

[. . .] Tik mama kaip galėdama ragink spaustuvę ir p. Leoną, kad greičiau darytų mamos raštus, nes aš maniau, kad iki Augusto bus raštai gatavi, bet jei taip darbas eis, tai ir poras metų praslinks kol jie išleis. Tiesiog reikia nuo Jų reikalauti, kad pagal kontraktą ir padarytų. [. . .]

Sunus Antanas

LKLI, F 3-157, l. 13.

Jun 26 1913

Miela Mamati!

Gavau nuo mamos kelius laiškus iš eilės — o vieną iš Ušnienu. Aš mamai pasiunčiau į Vilnių du dideliu paveikslu: a. a. Tatos ir mamos. Spėju, kad jau jie gauti. Dabar pasiunčiau vėl grupą. Tai Lietuvių Socialistų Sąjungos seimo atstovai; žinoma,

³⁹ 1905 m. buvo įkurta Lietuvių socialistų partija Amerikoje. Nuo 1907 m. ji vadinosi Lietuvių socialistų sąjunga.

⁴⁰ XX a. pradžioje įkurta Amerikos Socialistų partija.

⁴¹ 1874 m. buvo įkurta Siaurės Amerikos Darbininkų partija. 1877 m. ji buvo pavadinta Socialistų darbininkų partija.

⁴² Romanovai — Rusijos carų dinastija, 1913 m. šventusi 300 metų viešpatavimo jubiliejų. To meto Rusijos ir užsienio buržuazijos spauda šį jubiliejų plačiai minėjo.

⁴³ Carinės Rusijos valstybinis himnas.

visi socialistai. Mat 1 d. Birželio buvo Philadelphiajį susivažiavimas, nusiėmėm paveikslus, tai ir mamai vieną pasiūnciau. Dabar lauksiu nuo mamos kritikos tos grupos, tų socialistų.

Knygutes nuo mamos ir gi gavau. Bet mamos raštai labai išpalengvo eina, o labai butų geistina, kad jie paskubėtų. Nors ir tas gerai, kad eina; vis kada nors išeis visi. [. .]

LKLI, F 3-157, I. 14.

Sunus Antanas

Jul 22 1913

Miela Mamat!

[. . .] Siomis dienomis, visai netikėtai, gavau laišką nuo p-lės Gabrielės⁴⁴, ji rašė man projektuodama atvažiuosiantį su mama parinkti aukų Lietuvos reikalams. Aš jai atsakiau į laišką išdėstidamas savo nuomonę.

Bet kaip tik tuo pačiu laiku atvažiuoja Amerikon dr. Basanavičius ir Yčas⁴⁵, žinoma, pinigauti. Todėl p-lės G. planas turės pasilikti planu, nes suvažiavus 4 svečiams, neįmanytumėm nei kurios garbinti, nei kurios peikti. Pasijudinus svečiams iš Lietuvos, mūsų laikraščiai tuoj pradėjo, vieni garbinti ir kelti į padangės, o kiti nesikarščiuoja ir negarbina, tik šaltai pamini atvažiavimą, tų ir viskas. Toliau, spėju, bus daugiau kritikos. [. .]

LKLI, F 3-157, I. 15.

Sunus Antanas

Aug 1 1913

Miela Mamat!

Gavau nuo mamos da dvi mamos raštų knygutes. Džiaugiuosi, kad raštai ei kiek sparčiau. Tat rudenį gal jau bus visi gatavi. [. . .]

Pas mus jau atbeldėjo Mokslo Draugijos pasiuntiniai — Dr. Basanavičius ir Yčas. Kolektą pradėjo nuo Chicagos. Laikraščiai garsina ir rašo straipsnius. „Laisvė“⁴⁶ truputį uždrožė per kulnis abiem pasiuntiniam, bet daugiau kliuvo Yčui. Tatai maždaug jau prasidės didesnė kritika, bet ne vien tik išgyrimai. Mamos su p-le G. P[etkevičaitė] kelionė liks turbūt ant vietos, nes M[okslo] D[raugija] pirmiau pasiskubino apie tai pagalvoti. [. .]

Beje, „Laisvės“ redakt. rašė gavęs nuo mamos raštelį moterų num[eriu]i⁴⁷. Prašė manęs, kad parašyčiau mamos biografiją, bet be mamos žinios, atsisakiau tai daryti, nes mama gali užtai ant manęs ir labai užpykti. O ypač man apie mamą rašyti labai neparanku. Tat ir nerašiau. Mamos paveikslą tai nusiūnciau, nes tas namo blogo nepadarys jeigu patilps moterų num.

Tai tokios tokelės

Bučiuoju mamos rankas

Sunus Antanas

LKLI, F 3-157, I. 16.

Sep. 17 1913

Mylima Mamat!

[. . .] Visuomeniškos naujienos pas mus dabar gana įvairios, mat svečiai⁴⁸ iš Lietuvos sukelia daug įvairių kalbų ir publicistikos. Jau mama matei citatą „Liet[uvos] Žin[iose]“ iš „Laisvės“ apie svečius. Bet „Kova“, „Pirmyn“⁴⁹ ir „Keleivis“ da daugiau pridėjo ir visi peša svečius, net dulkės ruksta. Aš tyliu dantis sukandęs ir nieko nesaikau, nes ir nėra kas daug sakyti. Rašyti apie ypatas jų pačių ir jų darbų nepažįstant, daugiau negu juokinga. O kad tas namas gali ir naudos atnešti, tat prieš tą sumanymą ir gi negalima daug ką sakyti. Vienas „Kovos“ bendradarbis išveda, kad tie namai bus klerikalų rankuose ir iš tų namų pasklis klerikališka apšvieta. Bet, nebunant artų tų namų irgi nieko tikro negalima pasakyti. [. .]

Sunus Antanas

LKLI, F 3-157, I. 17—18.

⁴⁴ Rašytoja Gabrielė Petkevičaitė-Bitė.

⁴⁵ J. Basanavičius ir M. Yčas Amerikoje lankėsi 1913 m. liepos 21—lapkričio 1 d. Jie rinko lėšas numatytiems Vilniuje statyti Lietuvių mokslo draugijos ir Lietuvių dailės draugijos namams.

⁴⁶ Pažangus Amerikos lietuvių laikraštis, leidžiamas nuo 1911 m.

⁴⁷ Tai atsakymas į laikraščio „Laisvė“ anketą, liečiančią moterų judėjimą. Žemaitės atsakymas buvo išspausdintas 1913 m. rugsėjo 23 d. numeryje (Nr. 76). Laikraštį je taip pat buvo išspausdinta rašytojos nuotrauka.

⁴⁸ J. Basanavičius ir M. Yčas.

⁴⁹ „Pirmyn“ — socialistinės krypties laikraštis, leistas 1908—1909 ir 1913—1914 m.

Miela Mamat!

[. . .] „Svečiai“ jau apleido Ameriką, išsivežė 25,000 rublių. Tai biskis pinigų. Gal ir mamai teks pamatyti tas busimasis tautos idealas — namas. Kiek tai džiaugsmo, kiek pasidirdžiavimo suteiks patrijotams. [. . .]

Dr. Basanavičius kaip buvo Philadelphijoje, kalbėjau su juo keletą žodžių ir prašiau mamai parvežti labas dienas. Prižadėjo. Su Yčū nenorėjau nei susipažinti, nes jis pasirodė iš savos kalbos didelis besarmatis. Nei ant iškilmingosios vakarienės nėjau, nenorėjau su savo idėjos priešais prie vieno stalo sėdėti.

Mamos raštai vėl kasžinkur užkliuvo. Tas man visai nepatinka. Mat ten pas jus visį iš notų dirba. Manęs prenumeratoriai tankiai klausinėja apie mamos raštus, aš vis juos raminu ir sakau, kad neužilgo bus gatavi. Bet kada bus ta „neužilgo“ — nežinia. [. . .]

Sunus Antanas

LKLI, F 3-157, l. 19—20.

Shenandoah, Pa., May 7, 1914

Miela Mamat!

Ot dabar tai džiaugiuos iš mamos laiškų. Pastariejie du mamos laiškai, taip sakt „vyriški“. Smagu ir ramu juos skaityti.

Paveikslėliai mamos irgi man gražūs. Mama, kad ir pasenusi ant veido, tai natūrališka, bet mamos mintis jauna, graži. Retai yra tokių žmonių. Tolstojus irgi turėjo jauną mintį ir sekė gyvenimo bėgį — buvo jaunas senis. Užtat jį jaunimas ir gerbia.

Mamą jaunimas irgi gerbia. Amerikiečiai jaunuoliai irgi mamą geriau gerbia, negu sukiauž seniai.

Smagu man, kad mamos raštai dabar jau spėriaus eis. [. . .]

[. . .] Aš dabar skaitau. Jau keletą knygų suvalgiau. Gera išėjo Seiniaus „Kuprelis“, apysaka. Nors vietomis yra skjsto patrijotizmo, bet ką jau darysi. Ir tas patrijotizmas visą grožį gadina.

Perskaičiau jau ir mamos 4 ir 5 num.⁶⁰ knygutės. Pasizymėjau man reikalingas vietas ir kaip išeis visi mamos raštai, tai aš parašysiu recenziją. Spėju, bus plačiausia recenzija, negu iki šiol buvo. Bet mama gali būti rami; aš apart begalinio puikumo mamos vaizdų, nieko daugiau nerandu. Ypač stebuklingai gražus gamtos aprašymas! Aš skaičiau mamos vaizdus ir taip jauku, taip malonu buvo.

Pas jus rengiamasi paminėti 10 m. sukaktuvės spaudos atgavimo⁶¹, o pas mus nei biskio. Ypač męs, socialistai, nesirengiame, nes męs iš principo filantropai. O dabar itin pas mus svarbus momentas — karė su Meksika ir baisi straiko kova Coloradoj. Antra, męs negyvename praeičia, neidealizuojame dabarties, bet planuojame ir kovojame delei geresnės ateities — socializmo rėdo — gadyinės. Ot kokie męs idealistai ateities. Ir kovoję męs randame džiaugsmą; ašaroms; nusiminimui, maldavimui pas mus vietos nėra. Męs visuomet galvas iškėlę, drąsiai žiurime ateičiai į akis ir artinam ją prie savės. Ir nuolat mūsų eilės didėja. [. . .]

Antanas

LKLI, F 3-157, l. 23—24.

Chicago, Sep 25 1921

Miela Mamat!

Mamos laišką gavau į 18 dienų. Jau laukiau laiško ir buvau ketinęs barties už ty-lėjimą. [. . .]

Ot negerai, kad mamai Kaunas nepatinka! Bet gal jau nei Ūšnenai nepatiks? Mat, Amerikoj pagyvenus, Lietuvoj nekaip išrodo⁶². Na, ką padarysi. Manau, kad toliau, kaip apsiprasi ir Lietuva pradės labiau patikti.

Labai gerai, kad mama pirmiausiai apie savo raštų išleidimą pradėjai rupinties. Man patinka, kad valdžios apšvietos departamentas⁶³ išleistų mamos raštus. Manau, daug mamos raštų papultų į mokyklas, kaip pavyzdėliai. Ar tas negerai? Labai gerai!

⁶⁰ J. ir P. Leonų 1914 m. Vilniuje išleistos Zemaitės kūrinių knygutės: 4-ji „Velnio vestuvės, velnio ir laidotuvės — Bičiuliai“ ir 5-ji — „Kurmelis“.

⁶¹ Lietuvos spauda, Lietuvių mokslo draugija ir kitos įstaigos plačiai pažymėjo spaudos draudimo panaikinimo 10-sias metines.

⁶² Zemaitė į Lietuvą grįžo 1921 m. pavasarį.

⁶³ Matyti, buvo tikimasi, kad Zemaitės raštus išleisianti Lietuvos Svetimo ministerijos Knygų leidimo komisija.

Kam tik sakiau, visi sako: tegul tuojau atiduoda valdžiai išleisti, bile tik ji leidžia. [. .]

Aš čia mamai ir p. Jablonskiui, už taisymą mamos raštų, siunčiu po 3000 auksinų. Manau p. Jablonskis bus užgandintas. O mamai tuom syk irgi užteks. [. .]

Antanas

LKLI, F 3-157, I. 25.

Chicago, III.
October 17, 1921

Miela Mamati!

Gavau nuo mamos laiškus iš Pernaravos, iš Ušnienių ir vėl iš Kauno.

Matau iš laiškų, kad mamai Lietuvoj nelabai patinka gyventi. Bet manau, kaip apsiprasi, vėliau patiks labiau.

Aš mamai ir p. Jablonskiui pasiunčiau po 3000 auksinų. Tuos čekius išsiunčiau paprastame laiške. [Nurodoma kokiu būdu gauti pinigus]. [. .]

Naujienos⁵⁴ jau beveik kaip ir laimėjo bilą. Čia siunčiu mamai 3 iškarpas, kur kalbama apie Naujienų bilą.

Šiaip viskas pas mus po senovei. Naujienos dabar padaro daug pelno, todėl, kad markės atpigo.

Kaip matau, mama apsigyvenusi Kaune. Ten, žinoma, galėsi prisiskaityti naujos literatūros kasdien, kiek tik norėsi.

Patariu mamai į politiką perdaug nesigilinti; lai ji palieka politikams. Mama vėl sau užsiimk beletristiką, vaizdelių rašinėjimu. Vienas darbas visuomet geriau sekasi kiekvienam, negu daug darbų dirbant vienu sykiu. Mama vaizdeliais daug daugiau prisidėsi prie Lietuvos Respublikos tobulinimo, negu kad dirbtum politikos srity.

Labai man patinka, kad mama rupinies savo raštų išleidimu. Lai valdžia juos leidžia; tame nėra jokio blogumo. [. .]

Antanas

LKLI, F 3-157, I. 26.

Chicago, III.
Gruodžio 2, 1921.

Miela Mamati!

Mamos laišką išsiųstą iš Vokietijos, gavau. Jau buvau ketinęs rašyti mamai ir barti už ilgą tylėjimą. Bet kaip gavau laišką, nei barties nereikės.

Labai malonu, kad mama savo raštus padavei spaudon. Man nesvarbu kas tos raštus išleis, svarbiau, kad jie bus išleisti. Man reikalinga 500 knygų. Kuomet reikės daugiau, tuomet vėl galėsiu pareikalauti.

Apie Lietuvos valdžios gerumą ar negerumą mes dabar gavome keletą labai gerų straipsnių, kurie telpa „Naujienoje“. Tie straipsniai rašyti patyrusių politikų ir jie nurodo valdžios ydas nuodugnai. Beto Socialdemokrato⁵⁵ 44 num. įžangos straipsnis labai gerai nušviečia dalyką. Iš viso ko galima spėti, kad Liet[uvos] valdžia turės nusileisti liaudies balsui ir pasukti ten, kur jai nurodoma. Priimti Hymanso⁵⁶ projektą negalės. Nors valdžia dabar jau kratosi nuo atsakomybės, bet vis vien atsikratyti negalės, nes visi žino, kas valdžios viršūnėse sėdi.

Pas mus įvyko šiokių tokių permainų. Jomantas su savo šalininkais, negalėdami pagrobti „Naujienų“ į savo rankas, dabar nei į teismą su savo advokatais nepasirodo. Matydami, kad nieko nepės, suorganizavo burį žmonių ir pradėjo išleidinėti savaitinį laikraštį. Dar tas jų laikraštis nepasirodė, bet jau yra statomas. Strazdas⁵⁷ yra redaktorium to laikraščio. Vardas — „Zinios“⁵⁸. Dabar naujieniečiams bus ramiau. Jie

⁵⁴ „Naujienos“ — 1914 m. pradėtas leisti Amerikos lietuvių dešiniųjų socialistų laikraštis.

⁵⁵ „Socialdemokratas“ — Lietuvos socialdemokratų partijos laikraštis, ėjęs 1919—1933 m. su pertrauka 1929 m.

⁵⁶ Hymanso projektas — 1921 m. gegužės 20 d. Briuselio konferencijoje Belgijos užsienio reikalų ministro P. Hymanso pasiūlytas sutarties tarp Lietuvos ir Lenkijos projektas, kuriuo buvo siekiama pajungti Lietuvą Lenkijai ekonominiu ir kariu atžvilgiais. Komunistų partijos vadovaujami Lietuvos darbo žmonės prieš Hymanso projektą protestavo, ir jį buržuazinė vyriausybė buvo priversta atmesti.

⁵⁷ S. Strazdas (1884—1962) „Naujienų“ redakcijoje dirbo 1915—1921 m.

⁵⁸ Čikagoje 1923—1924 m. buvo leidžiamas S. Strazdo redaguojamas savaitraštis „Lietuvių žinios“.

turėdami savo laikraštį, turės daugiau rupintis jo praplatinimu; nebeturės tiek daug laiko kabinėtis prie „N[aujien]ų“. O kad jie rašys apie „N[aujie]nas“, mažai tas turės reikšmės. [. .]

Antanas

[P. S.] Mama rašinėk tankiau. Visgi smagu skaityti žinias iš Lietuvos, nors jos buna ir nemalonios. Nuo mamos žinių pasiilgsta ir kiti. Klausia kodėl „N[aujien]ose“ nieko nėra.

LKLI, F 3-157, I. 27.

Chicago, III.
Gruodžio 7, 1921

Miela Mamati

Kelios dienos atgal buvau gavęs nuo mamos laišką, šiandien vėl gavau, į kurį tuojau atsakau.

Nereikia mamai per daug nusiminti, kad mamos raštų niekas tuojau neišleidžia. Praeis kiek laiko, nėra abejonės, kad atsiras budai ir leidėjai. Aš buvau manęs, kad valdžios literatūros skyrius⁶⁹ paims leisti mamos raštus, bet matomai jie nepaėmė.

Draugija „Kultūra“⁶⁰ irgi atsisako leisti — neturi lešų. Tai dabar prisieis laukti kitų leidėjų, geriau sakant, surasti leidėjus.

Mama s-kai, kad aš duočiau 800 dolerių, tai raštus išleisty. Kad aš duočiau 800 dol., tai žinoma aš paimečiau ir visus raštus į savo rankas. Bet man rodosi, kad tai būtų neįsilinga ir nepraktiška.

Amerikoj leisti mamos raštus nepraktiška, todėl, kad knygų platinimui dirvos Amerikoje dabar visai nėra — visos knygos stovi ant lentynų, nes žmonėms pilnai užtenka dienraščių. Lietuvoj manau dirva platinimui knygų didesnė. Todėl mamos raštus reikia leisti Lietuvoj. Užtat Lietuvos apšvietai — mamos raštų išleidimui ir plati imui, aš negaliu vienas tiek daug aukauti.

Mama dabar turėsi organizuoti ratelį — burelį žmonių, mamos raštų leidimui. Ir tokį burelį, kur kiekvienas pasižadėtų tam tikrą sumą pinigų įdėti. Paskiau pardavus raštus, galėtų dalimis savo pinigus gauti atgal.

Praktiškiausia būtų raštus leisti Vokietijoj. Ir jei nebūtų perbrangu — padaryti taip vadinamas („electro plates“) t. y. kiekvieną gatavai sustatytą puslapį atlieti į vieną šmotą⁶¹. Ir tas būtų amžinai. Paskiau nuo tų šmotų („plates“) galima spausdinti kiek tik norima egzempliorių.

Man rodosi, kad pradžiai 5000 egz. užtektų. O man reikia tik 500 egz. Už persiuntimą aš pats užsimokėčiau.

Vadinasi, tokiu praktišku budu veikiant, galima ir mamos raštus išleisti. Tik mama tuos raštus — rankraščius laikyk saugioj nuo ugnies šėpoj; manau bankos tokių šėpų turi. Kaip minėjau, laikui bėgant susiras leidėjai. Mamai ar Bulotai leisti nepraktiška. Čia turi būti draugija — keletas žmonių, kad paskiau tuos raštus tinkamai išplatintus. Kad vienas žmogus išleis, paskiau negalės tinkamai išplatinti; tuo būdu jokios naudos iš to niekam nebus.

Pas mus viskas kaip buvę. Visi esame sveiki. Soc[ialistų] Sąjungoj⁶² dabar prasidės didesnis veikimas, nes greit atsikratysim nuo negeistinių elementų. Tai tiek ir te-rasysiu. Likit sveiki.

Antanas

LKLI, F 3-157, I. 28.

Žemaitės „Rinkinėlis vaikams“

Tiriant Žemaitės literatūrinį palikimą, reikėtų detaliau išnagrinėti jos paruoštą „Rinkinėlį vaikams“. Į šią knygutę Žemaitė įtraukė liaudies pasakų, dainelių, vaikų žaidimų aprašymų, mįslių, greitakalbių. Tautosaką ji tinkamai suredagavo, išryškino auklėjamąjį momentą. Į „Rinkinėlį vaikams“ Žemaitė įtraukė perpasakotų pasakėčių, didaktinių kūrinių skoliniais siužetais (gerokai pakeista M. Valančiaus „Geroji Onelė“), pasakojimų iš vaikų buities ir kt. Rinkinėlyje išryškėjo gera

⁶⁹ Matyti, turima galvoje Svetimo ministerijos Knygų leidimo komisija.

⁶⁰ „Kultūros“ bendrovė ketino išleisti Žemaitės raštus, bet vėliau atsisakė.

⁶¹ Siūloma paruošti matricas.

⁶² Lietuvių socialistų sąjunga.